

SZALAI GÁBOR:*

A csehszlovák–magyar lakosságcsere hatásai a lokális társadalmakra. Esettanulmány Véméndről

Abstract

I wished to present the trials and integration difficulties in their new homes of Hungarians deported from Czechoslovakia in my study. I wished to describe how the Hungarians of Felvidék lived together with native Germans and resettled Szeklers ones living on the settlement, what helped and what set back their peaceful relationship.

The examination showed that the greatest offence of Hungarians of Slovakia (the lack of cemeteries and churches) was originated from the differences of their religions. The different kind of farming which they had to face in Baranya county made the integration harder.

On the other hand the fact that the Germans and the Szeklers ones admitted them easily made the Slovakian Hungarians' life easier. This was due to the mentality and financial status of the Slovakian Hungarians'.

1. Bevezetés

Jelen tanulmány a Véménden lezajlott népességcserét vizsgálja. Részletesen kifejtésre kerül a felvidéki népcsoport sorsa a településen életpálya-interjúk és egy, a településen élő nyugdíjas tanító (Hernai Béla) által írt korabeli napló segítségével. A naplóból kiderül, hogy a falu hogyan fogadta az „idegeneket”, milyenek voltak a kezdeti benyomások, az együttélés első napjai. Az elkészített interjúk segítségével betekintést kapunk a település helyi társadalmának egykori életébe, az emberek gondolkodásmódjába, megismerjük érzelmeiket, véleményüket saját magukról és a többi, a faluban betelepülő, betelepített népcsoportról. A publikáció egy speciális helyzetben lévő település helyi társadalmát mutatja be, vizsgálja a különböző múltú, származású, vallású, életvitelű és gondolkodású embercsoportok együttélését, a Véméndre érkező szlovákiai magyar családok beilleszkedését (mi segítette, mi akadályozta) a falu társadalmába.

Ennek vizsgálata azért is fontos, mert ahhoz, hogy jól működjön egy helyi társadalom, szükség van a benne élő közösségek együttműködésére, szolidaritására. A lokális társadalom olyan közösségi terek létrehozására ad lehetőséget, amellyel az egyén bekapcsolódhat a helyi ügyek alakításába.¹

A helyi társadalom olyan értékeket közvetít a polgárainak, amelyek jobbá tehetik a társadalmi együttélést. A társadalmi tudat olyan „erővel” rendelkezik, mely képes rábírní a társadalom tagjait egymás elfogadására. A társadalmi kapcsolatok sűrű hálózata – mely beszövi a helyi társadalmak mindennapjait – pedig a közösségi identitást erősíti a lakóiban. Így a települések helyi társadalmának kutatása, illetve a közösségek társadalmi beágyazottságának vizsgálata segít abban, hogy megértsük a társadalmi, gazdasági folyamatokat és kijelölhessük a lehetséges fejlődési útvonalakat.²

Bár a tanulmány csak Véménddel foglalkozik, de az itt történt események szinte egész Baranyára és Tolnára igazak, hiszen a Véménden történt változások e két megyét érintették

* PhD-hallgató – Pécsi Tudományegyetem.

leginkább. A település példáján keresztül válnak érthetővé ezek az események. Véménd két dolgot példáz: a gyűlöletet, amely mozgásba hozta, és egymással szembeállította ezt a sok embert, valamint példája annak is, hogy a sebek, ha lassan is, de begyógyultak.

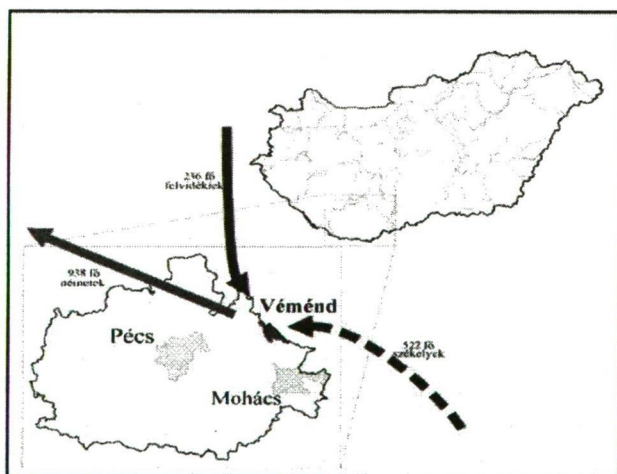
2. A falusi társadalom a telepítések előtt

Véménd a telepítések előtt szinte csak németek által lakott falu volt, hiszen a településen élő szerbek (rácok) az első világháborút követően elköltöztek a faluból. Ez a békés időszak a Volksbund megalakulásával szűnt meg, ugyanis Véménden is megjelentek a nagynémet gondolat agitátorai és gyűléseket tartottak a vendéglőben. Az eredmény nem maradt el: a helyi német lakosság 70%-a belépett a Volksbundba.

Az ellentétek igazán a második világháború alatt éleződtek ki, a házak falát telerajzolták a német győzelmet szimbolizáló V-betűvel. Ennek hatására a helyi társadalomban ellentétek születtek a volksbundisták és a magyarhű németek között, így megállapítható, hogy a konfliktusok, az egymással szembeni ellenérzések nem a telepítések után kezdődtek a településen.³

3. Telepítések Véménden

Véménden, mint általában az összes telepítések által érintett településen a népességcsere a betelepítésekkel kezdődött, és a túlnépesedésből fakadó szociális feszítő erő a politikai helyzettel társulva hatást gyakorolt az – egyébként ettől függetlenül – elhatározott kitelepítésre, és elmélyítette azt. A telepítés legalább annyira megviseli az őslakost, mint magát az újonnan érkezőt. Az őslakos mindig betolakodót lát a hívatlan vendégben, s ez leginkább akkor igaz, ha a telepítés az ő érdekeit csorbítja. A második világháborút követő események kétségtelenné teszik, hogy a rossz kül- és belpolitikai döntések olyan láncreakciót okoztak, amelyek népcsoportok szenvedéssorozatát eredményezték. Az események valamennyi résztvevője eszközül szolgált, és tulajdonképpen mindegyikük kiszolgáltatottá vált. A Véméndet érintő ki- és betelepítések irányait, számadatait az 1. térkép mutatja.

1. térkép. Véméndet érintő ki- és betelepítések irányai és számadatai
(Forrás: László P. 2004;⁴ Földi I. 1987;⁵ Czibulka Z.–Heinz E.–Lakatos M. 2004⁶ alapján a szerző saját szerkesztése)

3.1. A felvidékiek betelepítése

Véméndre az első felvidéki család 1947. április 26-án érkezett és mivel minden ingóságukat magukkal hozhatták, megfelelő méretű házba helyezésük nehéz feladatnak bizonyult.⁷ Emiatt a kitelepítést végző szervek arra kényszerültek, hogy a jómódú, sokszor magyar nemzetiségű sváb gazdákat kimozdítsák házaikból, hogy oda betelepíthessék a felvidékieket. Emiatt természetesen adódtak konfliktusok, nemcsak a felvidékiekkel, hanem a telepítést végző szervekkel is, hiszen a magyarsághoz a világháború idején hű németek igazságtalannak tartották ezt az eljárást, és nagyon el voltak keseredve emiatt. Ezek után az elkobzást szenvedett németek még azt az utasítást is kapták a hivatalnokoktól, hogy mutassák meg az új gazdáknak a földjeiket (és ez minden bizonnyal nem lehetett könnyű a számukra).

A szlovákiai magyarok kényszer hatására települtek át,⁸ nem volt szándékukban lakóhelyüknek, állampolgárságuknak a megváltoztatása. Társadalmi tagozódásuk nem volt olyan egységes, mint a székelyeké, hiszen több (21) faluból kerültek Véméndre. Beilleszkedésük ennek ellenére zökkenőmentesebb volt, mert a magukkal hozott munkakultúra lakóhelyükön is rangot jelentett. Legnagyobb részük ingó vagyonát is magával tudta hozni, így kiszolgáltatottságuk se volt akkora, mint a székelyekké, vagy a belső telepesekké. Viszontagságaik a magyarországi németekhez volt hasonló, így a helyben maradt, gyakran közös házban, vagy lakásban élő németekkel kevesebb ellentét adódott.

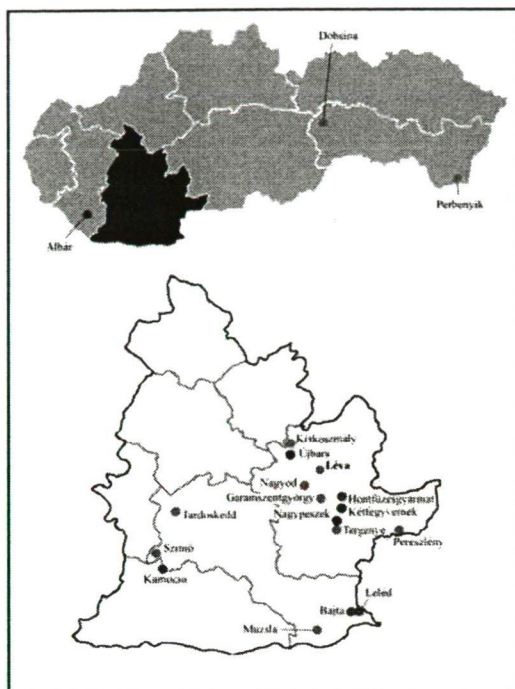
A településre érkező felvidéki magyar gazdák száma eltérő a különböző forrásokban (236 fő,⁹ illetve 295 fő)¹⁰ (lásd még 2. ábra, 1. táblázat).

1. táblázat. Az egyes felvidéki településekről Véméndre érkezők száma

Albár	26 fő (8 család)	Léva	5 fő (1 család)
Fegyvernek	37 fő (11 család)	Muzsla	2 fő (1 család)
Bajta	10 fő (4 család)	Nagyod	3 fő (1 család)
Dobsina	4 fő (1 család)	Nagypeszek	34 fő (15 család)
Garamszentgyörgy	9 fő (3 család)	Perbenyik	5 fő (1 család)
Hontfűzesgyarmat	17 fő (9 család)	Pereszlény	3 fő (1 család)
Kamocsa	14 fő (9 család)	Szimő	9 fő (3 család)
Kiskoszmály	1 fő (1 család)	Tardoskedd	1 fő (1 család)
Kivet	2 fő (1 család)	Tergenye	2 fő (1 család)
Leléd	10 fő (4 család)	Újbárs	42 fő (17 család)

Forrás: László P. (2004)

A felvidéki református magyarságot ért legnagyobb sérelem a kezdeti időkben a templom hiánya volt. A szerb templom megvétele meghiúsult, és emiatt kezdetben egy kocsmában, majd egy parasztházból kialakított imaházban tartották meg – és tartják azóta is – az istentiszteleteket. Emellett sérelemként élte meg a református gyülekezet, hogy hiába kérte a katolikus egyháztól azt, hogy elhalálozás esetén harangozzanak a katolikus templomban, ezt a kérést nem teljesítették. Sőt a kezdeti időkben az elhunyt reformátusokat a temető szélére engedték csak eltemetni, ahová a kereszteleetleneket és az öngyilkosokat temették addig. Mára a református temető kialakításával ez a probléma a harangozással együtt megoldódott.¹¹

2. térkép. A Véméndre érkező felvidéki magyarok eredeti lakóhelyei
(Forrás: László P. 2004 alapján a szerző saját szerkesztése)

4. Együttélés a telepítések lezárulta után

A ki- és betelepítések lezárultával nem szűnt meg a településen belüli vándorlás. A németeknél ezt a mozgást, egy nagyobb, jobb házba való költözés mozgatta (és ez végül sokszor a saját ház visszavásárlásáig tartott), vagy azért kellett költözniük, mert az előző helyen kellett másnak a ház. A németek esetében többször előfordult az, hogy több családnak kellett egy házban laknia. A székelyek és a felvidékiek mozgását pedig a megfelelő nagyságú ház megtalálása motiválta, hiszen a székelyeknél a gyerekek magas száma miatt kellett a hely, míg a felvidékieknél az állatoknak és a berendezéseknek. Ezek a költözések természetesen, óhatatlanul is kiváltó okai lehettek a konfliktusoknak.

A kezdeti időkben konfliktusok sora pattant ki a bálókban, illetve a kocsmában kizárólag székelyek és németek között, a felvidékiek általában kimaradtak ezekből. A tettlegességig fajuló konfliktusok kiváltó okaira az interjúkban elhangzottakból lehet következtetni. A sok megpróbáltatás, meghurcoltatás után a székelyek nagymértékben elcsigázottá váltak, illetve a német lakosság egy része nem vette figyelembe, hogy a falu megváltozott és már nemcsak németek élnek a faluban, hanem magyarok is, és emiatt a bálókban sokszor abból adódott konfliktus, hogy milyen nyelvű zene szóljon (német vagy magyar). Végül ez ahhoz vezetett, hogy külön tartották a bálákat a székelyek és a felvidékiek, és külön a németek.

Sokáig nem kötöttek vegyes házasságok, a felvidékiekkel nem házasodtak sem a székelyek, sem a svábok. Annak, hogy a felvidéki gyerekeket nem engedték a másik két népcsoporthoz tartozó fiattal házasodni a szülők, annak két oka volt. Az egyik az, hogy különbözött a vallás, és a születendő gyerek vallásának eldöntése sok konfliktust eredményezett volna, hiszen a véméendi németek, székelyek és a felvidékiek is mélyen vallásosak voltak. Mára ez a vallásosság ugyan megkopott, de még mindig jelentős. A másik ok pedig az

volt, hogy az idők sokáig hittek abban, hogy haza lehet majd menni Felvidékre, és ha a gyerekek itt „összekeverednek” a helyiekkel, akkor itt maradnak, és nem költöznek a szüleikkel vissza. Ezért a felvidéki családok próbáltak felvidéki párt találni a gyerekeiknek, ha kellett, akkor a szomszéd faluból, vagy egy másik megyéből is. Abban az esetben, ha volt is vegyes házasság, azt a két vagyon „összeházasítása” motiválta.

A betelepültek közös jellemzője az évekig tartó elkülönülés volt, amely még a TSZ szervezések idején is érződött, és ami a külön-külön alakított TSZ-ekben is megnyilvánult. A társadalmi egységesülést végül is a közös sors, és a TSZ-ek egységesülési hullámai hozták meg, ami a 1970-es, 1980-as évekre az ellentétek nyilvános megjelenésének eltűnéséhez is vezetett. Érezték az emberek, hogy most mindenkit egyformán sújt a beadás és a hatalom, ezért nincs más választás, össze kell fogni. Viszont a beadáskor a svábok könnyebben le tudták adni a terményt, mert a vagyonosabb családokat telepítették ki közülük, így főként a szegényebbje maradt a településen. Nekik viszont kevesebb termény beszolgáltatása volt előírva, illetve kevesebb volt a gyerek a német családokban. Köztudott, hogy a székelyeknél több volt a gyerek, az „éhes száj”. A felvidékieknél ugyan kevesebb volt a gyerek, de magas volt a beszolgáltatás a föld és a magukkal hozott gépek miatt.

Az interjúból egyértelművé vált, hogy a németek ugyan elvesztették a vagyonukat, de vele együtt terheiket is, és tulajdonképpen így az újrakezdésnek nagyobb eséllyel foghattak hozzá, mint az új birtokosok. Azok a német családok „jártak jól”, akiket teljes vagyonekobzással sújtottak. Azok a családok viszont, akik rendelkeztek földdel, semmire sem mentek, mert éveken keresztül minden jövedelmüket elvitte a beszolgáltatás. Emiatt, ahogy az interjúk is rávilágítanak, többen az iparban kerestek munkát, mert „így nem lehetett létezni”. Azonban ez a kereset is hasonló sorsra jutott: elnyelte a beszolgáltatás. Emellett a vagyontalan német családok gyermekei könnyebben nyertek felvételt a felsőoktatásba, mint a felvidéki, kuláknak bélyegzett családok gyermekei. Az ebből kialakult németellenesség viszont nem egyenes folytatása a negyvenes évek németellenességének. Az azonban vitathatatlan, hogy a semmiből való újrakezdést, sok esetben a régi ház visszavásárlását csak hangyaszorgalommal lehetett megtenni. A német lakosság szorgalmát tehát nem lehet vitatni, és nem is vitatja senki a településen. A német származású interjúalanyok szerint az újrakezdésben nagy szerepe volt a felvidéki gazdáknak azzal, hogy munkát és terményt adtak nekik, hiszen ezzel mindkét fél jól járt, mert a németiség munkát, az újrakezdéshez tőkét szerezhetett, míg a felvidéki gazdák olcsó munkaerőt, és a beszolgáltatások teljesítéséhez segítséget kaptak.

A földművelésből élő felvidéki gazdák akkor érkeztek Magyarországra, mikor rendszerváltás zajlott. Az 1947-es választások után megszűnt az a politikai akarat, amely az ország jövőjét a kis- és középparaszti tulajdonos rétegre alapozta. A politikai fordulat után elkezdődött a paraszti magántulajdon visszaszorítása és korlátozása a terménybeszolgáltatási kötelezettség révén. A földjéhez még ragaszkodó parasztságot a termelőszövetkezetek felé terelgették. Ez a nemzedék szülőföldjén anyanyelve, új otthonában a paraszti léte miatt vált nemkívánatossá, pedig egyik létezési módjáról se tehetett, mégis büntették érte.

A Véméndre érkező felvidéki családok 15 katasztrális holdat kaptak, függetlenül a család nagyságától, ezért sok családnál az idősebbeket külön jelentették be és így három családnyi földet kaptak. Egy-két helyen tehát összejöhetett egy nagyobb gazdaság is és elkezdtek úgy dolgozni, mint odahaza. Még a kezdeti időkben lehetőség is volt arra, hogy segítséget kapjanak, sőt nem is tiltotta senki, hogy tartsanak segítséget a háznál, vagy aratáskor, szüretkor hívjanak valakit. Próbálták azt a munkát folytatni, amit otthon abbahagytak. Szabad munkaerő pedig volt, hiszen több német család nincstelenül érkezett vissza Magyarországra és nekik szükségük volt munkára, terményre, így ebből kialakulhatott egy kölcsönös egymásrautaltság a felvidékiek és a svábok között. Ezt azonban a hatalom nem

nézte jó szemmel, és kuláknak minősítették a felvidéki gazdákat. Emiatt a felvidékiek közül több gazdát bélyegeztek meg kulák jelzővel, mint a székelyek, vagy a németek közül.

A Felvidékről érkező népesség túlnyomó része – a közhiedelemmel ellentétben – nem volt gazdag. Akadt ugyan közöttük 50–100 kh-on gazdálkodó tehetősebb gazda is, a többség azonban középparaszti, illetve szegényparaszti sorban élt. A cséplőgépeket, traktorokat, aratógépeket a tehetősebb gazdák hozták, amelyek abban az időben a Délkelet-Dunántúlon újdonságnak számítottak. A kevesebb földdel gazdálkodók felszerelése is modernnek tűnt a korabeli viszonyok között. Volt egyéb különbség is: a felvidékiek magatartását és mentalitását meghatározta, hogy a polgárosodás terén előrébb tartottak. Padlós, téglából épült, komfortos házakat hagytak otthon, itt pedig vályogból, vert földből épült, földes lakóépületeket kaptak. A földhözjuttatott újjgazdák eszközök nélkül, vagy tehénfogatokkal, favázás ekékkel, sövényből összekötözött boronákkal művelték a földjüket. Az átlagos felvidéki paraszti felszereléshez tartozott a könnyű- és nehéz szekér, a vaseke, a kapáló eke, a vetőgép, a henger, a nehéz fogas, szecska- és répavágó. Fogatolásra lovat és ökröt használtak. Felszereltségük is mutatja, hogy a gazdálkodásuk fő ágazata a növénytermesztés volt, amelyet sík területen, magas aranykoronájú földeken végeztek.

Ebből is látható, hogy a felvidéki családok gazdálkodásának szerkezete a táj- és termőtalaj különbözősége miatt elütött a dunántúli parasztok gazdálkodásától. Ez a különbség még nagyobb, ha a svábság gazdálkodási módjához hasonlítjuk a felvidékiek gazdálkodását. A kedvezőtlen domborzati viszonyok, az alacsony aranykoronájú földek, a táj adottságaihoz igazodó tapasztalatok hiánya nehezítette a beilleszkedést. A sík vidékhez szokott felvidéki gazdák lovai és ökrei nem voltak hajlandók felmenni a meredekebb domboldalakon. Nehéz szekereik nem erre a vidékre készültek. A nehéz ekékkel nyers, vad talajt forgattak fel. Ez a korosztály végig rosszul érezte magát, „elkészült innét”. Erre utal, ami az interjúkból is kiderül, hogy ha az utcán két felvidéki találkozott, akkor megkérdezték egymástól, hogy „na lehet valamit hallani, hogy megyünk-e vissza?”, és ebből adódott az is, hogy sokáig a ládákat, amibe becsomagoltak a Felvidéken, nem pakolták ki, hanem ott álltak a folyóson kibontatlanul.

Sokáig tartott, míg Véménden megértették a németek azt, hogy a felvidékiek nem önként jöttek, hiába mondták volna a felvidékieknek, hogy „gyertek kaptok földet, amit a németektől elvettünk azt megkapjátok”, nem jött volna senki. A kitelepítéssel minden felvidéki veszített, sokkal kevesebbet kaptak, mint amit otthagytak. Viszont érdekes, hogy sem a németeknek, sem a székelyeknek nem volt problémájuk a felvidékiekkel (csupán néha volt, hogy azt mondták a felvidékiekre, hogy „cseszkók”), mindegyikük azt mondta, hogy rendes emberek, és nem volt velük probléma. Ennek magyarázata az lehet, hogy a németek sorstársat láttak bennük, mert üldöztetést szenvedtek ők is, míg a székelyek azt a választ adták, hogy „ők is magyarok meg mi is”. (A németeknek és a székelyeknek viszont a másiktól már nem volt ilyen jó véleményük.)

A felvidékieket a székelyek és a németek is visszahúzódo, közömbös embereknek tartották megérkezésükkor, de még ma is. Ennek magyarázata az, hogy otthonukat, barátait, rokonaikat és régi életmódjukat a felvidékiek elvesztették, emiatt lett más a mentalitásuk és kapcsolódtak be nehezen a közéletbe. Igazi közösségként nem léphettek fel (szemben a székelyekkel, akik egy faluból érkeztek), mert több faluból jöttek, egyedüli közösségük kezdetben a református gyülekezet volt. Az első istentiszteleten tudtak szinte csak megismerkedni egymással a családok, de később összejártak, és közösen mentek bálba, vagy a lányokhoz locsolni. Az interjúban említett barátságossága a felvidékieknek is ebből adódhat, hiszen otthonuktól elszakítottak voltak és igyekeztek megfelelni a falu társadalmának, próbáltak jó szomszédok, gazdák lenni és kerülték a feltűnést, a hangoskodást.

A véletlenszerű letelepítés következtében a településre ugyanabból a felvidéki faluból

legtöbbször csak egy-két szerelvényi, 10–15 család települt. Ahhoz, hogy közösségi kohézió és az érdekvéonyesítő akarat működhessen, ez a létszám kevésnek bizonyult. A szétszórtságot és a kohézió hiányát mutatja, hogy egyesületük, kultúrcsoportjuk, énekkaruk nem működik a településen és emlékszoba is csak 2007-ben létesült. Ezzel szemben Véménden a német kisebbség, és a székelység ápolja hagyományait, hiszen működik német énekkar, táncssoport, és fúvószenekar, a székelyeknél pedig pávakör alakult. Viszont az elmúlt tíz évben már egyre több az emléktalálkozó és felvidéki testvérgyülekezete is lett a véméendi gyülekezetnek. Egyre gyakoribb, hogy felvidéki csoportok látogatnak a településre, sokszor előfordul, hogy gyűjtést szerveznek a kitelepítettek az otthoni templom felújítására, sőt a múlt évben felvidéki gyülekezetek szerveztek gyűjtést a véméendi református imaház felújítására. Tehát a kapcsolatok egyre szorosabbak az otthoniakkal.

A megkérdezett felvidékiek szerint alig volt visszavándorlás Felvidékre, sőt más településekre való költözés is elhanyagolható volt a kezdeti időkben. Ezt követően azonban a fiatalság egy része behúzódtott a több munka- és kulturális lehetőséget biztosító körzeti központokba, járási székhelyekre. Az elvándorlás utolsó szakasza az elmúlt években, illetve napjainkban zajlik. A magára maradó idősebb nemzedék költözik a városokba a gyermekei után, de ez a költözés legalább annyira fájó ezeknek az idősebb embereknek, mint az, amikor a kitelepítésükre sor került.

Mára a Véménden élő, idetelepített – emberi méltóságukban és önérzetükben megsértett, különböző nemzetiségű és élethelyzetű – emberek rájöttek, hogy a történetek miatt egymást nem okolhatják. Megnyugodni nem tudtak, de beletörődtek megváltoztathatatlan helyzetükbe. A nagyszülők és dédszülők úgy távoztak az élők sorából, hogy a kitelepítéssel lelkükben ejtett seb nem gyógyult be. Az idősebbeknek a legnagyobb fájdalmuk az volt, hogy nem otthoni földbe kerülnek, mikor eltemetik őket, ezért sokszor értetlenül álltak a szlovák és magyar határőrök, amikor meglátták a csomagtartóban a zsák földet, amit Véméandre hoztak a temetésre a felvidéki rokonai az elhunytak.

Arra a kérdésre, hogy mit tekintenek hazájuknak, még a férfiak is elérzékenyülve adták meg a választ, korábbi lakhelyüket megjelölve. A szlovákiai magyaroknál és a kitelepített németeknél jelentkezik ez a legerősebben, de a bukovinai székelyeknél is megfigyelhető. A Véméandre érkező felvidéki magyarok sokszor nem pakoltak ki, véglegesen nem rendezkedtek be, mert főleg az idősebbek visszatelepítésüket várták. Mára ez a generáció kihalt, és a fiatalon kitelepítettek már kevésbé, az új helyen születettek pedig egyáltalán nem, vagy alig kötődnek az egykori lakóhelyhez. Mire azonban ez az állapot bekövetkezett, addigra sok tízezer ember élete örökre megkeseredett, ami aztán az új lakóhelyen történő beilleszkedést megnehezítette.

4. Összegzés

A tanulmány fő célkitűzése a Véméandre érkező felvidéki csoportoknak, mint közösségeknek a vizsgálata volt. Bemutatásra került, hogy korábban miként alakult és mára milyenné vált helyzetük a helyi társadalomban. Bebizonyosodott, hogy a település társadalma nem volt egységes a második világháború előtt sem, és ez hatványozottan igaz lett a világháború utáni népességcsere után.

Találón adta Véméendről szóló könyve címének Thierry Árpád a Bábel volt Véménd! címet. Egyértelművé vált, hogy a jelentős népességmozgásban résztvevő csoportok egy felülről, a hatalom által vezérelt, bonyolult mozgást végeztek. A termelő jellegű mezőgazdasági szövetkezetek (TSZCS) még szűk terepei voltak az együttélésnek, mert megmaradt az egyéni gazdálkodás. A második TSZ-szervezés, „az egy falu egy TSZ” centralizáció az

etnikai alapú gazdasági elkülönülés végét jelentette. A kutatásból kitűnt, hogy mekkora szerepe volt a közös munkának abban, hogy megbékéltek a különböző csoportok.

Összegezve: mára a székely – német – felvidéki magyar együttélés problémamentesnek tekinthető, és ha vannak is ellenérzések a másikkal szemben, már csak a lelkek mélyén.

Jegyzetek

- ¹ *Bőhm Antal* (1999): A XX. századi magyar társadalom. Korona Kiadó, Budapest. 164–174. old.
- ² *Bőhm Antal* (2002): Helyi társadalom önkormányzatok, településfejlesztés – Agroinform Kiadóház, Budapest, 27–32 old.
- ³ *Thiery Á.* (1971): Bábel volt, Véménd! – Magvető Kiadó, Budapest. 45–52 old.
- ⁴ *László P.* (2004): Fehérlaposok: Adalékok a magyar–csehszlovák lakosságcseré-egyezményhez. – Völgyeségi Tájéktató Alapítvány, Szekszárd. 212–214 old.
- ⁵ *Földi I.* (1987): Mádéfalvától a Dunántúlig. – Tolna Megyei Könyvtár, Szekszárd. 250. old.
- ⁶ *Czibulka Z.–Heinz E.–Lakatos M.* (összeáll.) (2004): A magyarországi németek kitelepítése és az 1941. évi népszámlálás. – Magyar Statisztikai Társaság Statisztikatörténeti Szakosztálya: Központi Statisztikai Hivatal Levéltár, Budapest. 377 p.
- ⁷ *László P.* (2004): Fehérlaposok: Adalékok a magyar–csehszlovák lakosságcseré-egyezményhez. – Völgyeségi Tájéktató Alapítvány, Szekszárd. 212–214. old.
- ⁸ A lakosságcseré nemzetközi vonatkozásairól lásd *Gulyás László* (2008): Edvard Beneš. Közép-Európa koncepciók és a valóság. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő–Gödöllő. 355–366. old.
- ⁹ *László P.* (2004): 212–214. old.
- ¹⁰ *László P.* (2004): 212–214. old.
- ¹¹ *Bajtai Zs.* (2000): Véménd képes története. – Felelős kiadó Trábert András polgármester, Véménd, 46. oldal.